№ 178 ՈՒՐԲԱԹ, 14 ՕԳՈՍՏՈՍԻ

1915
ՔԱՌԱՍՈՒՆԶՈՐԲՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՈՒՐԲԱԹ, 14 ՕԳՈՍՏՈՍԻ № 178

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 բուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 բուբլի. ամսական 85 կոպ.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.

Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և ազգ օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.

Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».

TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

Յայտարարութիւնների համար պէտք վճարել՝ I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպէկ։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1-Ի 8 ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 5 ՐՈՒԲԼԻ

Բաժանորդագրութիւնն ընդունվում է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած։

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամակագրոշմ։ ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չօգտագործվողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿՐ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

ՆՈՐԻՆ ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ Տ.Տ. ԳԷՈՐԳ Է-ՐԴ

ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԲԱՐՁՐ ՀՈՎՎԱՆԱԻՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՀՍԿՈՂՈՒԹԵԱՆ

ՆԵՐՔՈՅ ԳՏՆՎՈՂ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ԿԱՐԳԱԴԻՐ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՑ

ԿՈՉ ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Դառնադէմ, սոսկալի լուրեր եկան Մայր Հայաստանից նորանոր կոտորածների, սարսափների և աղէտների մասին, որոնց ենթակայ է եղել Բաղէշի, Մուշի, Վանի շրջանի, Արճէշի, Ալաշկերտի, Պատնոսի, Լիսի, Կոփի, Մանազկերտի հայ ժողովուրդը։

Եւ իբրև հետևանք այդ սոսկալի աղէտների աւելի քան 50,000 հայ փախստականներ՝ մերկ, բոկոտն, անօթի, հիւանդոտ, հիւծված և մաշված հետզհետէ գալիս թափվում են Արարատեան դաշտը, աղետզօրմ օգնութիւն հայցելով ռուսահայ եղբայրներից։ Այդ 50,000 թշուառների մեծագոյն մասը՝ կանայք, երեխաներ, ծերեր, ծերունիներ են. նրանց կերակրող տարրը՝ տղամարդիկ մեծ մասամբ կոտորված են, զոհ գնալով անգութ քիւրդի, թիւրքի դաշոյնին և հրացանին։

Գուժաբեր հեռագիրներ ևս ստացվեցին, որ ամբողջ Վասպուրականի հայութիւնը նոյնպէս շարժվում է դէպի մեր կողմերը մօտ 120,000 հոգի։ Աղէտն աննկարագրելի է և անելանելի...

Հայաստանում ամեն տեղ մահ է սփռված, դաշտերը լցուցած են հայի արիւնով և ծածկված հազարաւոր հայի յօշոտված դիակներով։

Մեր նուիրական պարտքն է օգնել, ինչպէս հայութեան այդ մնացորդը, որ խելագրոյս գալիս է ապաւինելու մեր գթութեան և կոչ անում մեզ՝ օգնութեան ձեռք կարկառել, օգնել անտուն, անտէր, անօգնական մեր թշուառ հայ եղբայրներին և քոյրերին։

Ո՞վ կարող է, ո՞վ սիրտ կունենայ անուշադիր թողնել, արձագանք չը տալ այդ աղեխարշ կոչին և անցնել անտարբեր այդ հանգամանքին մեծ դժբաղդութեան մօտով։

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՎԵՀԱՓԱՌ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ, ի նկատի ունենալով իր հոտի սոսկալի տառապանքը, փութացրեց Հայրապետական Կոնդակով պատուիրել իր բարձր հովանաւորութեան ներքոյ գտնվող Սրբազան Օգնութեան Գլխաւոր Կարգադրիչ Ցանձնաժողովին հիմնել մնդատաւ կայաններ, ճաշարաններ՝ խնամելու, պատսպարելու դժբաղդ փախստականներին, բանալ նոր հիւանդանոցներ, բուժարաններ։ Եւ Ցանձնաժողովս, յուլիսի 18-ին կայացած իր արտակարգ նիստում, լսելով Հայրապետական Կոնդակը, լսելով ձեռնհաս անձանց զեկուցումներն ու ստացված հեռագիրները նոր փախստականների հոսանքի մասին, որոշեց՝ լայն կերպով կազմակերպել օգնութեան գործը, պատսպարել նորին և այսուհետև գալիք փախստականներին Շիրակի, Նոր-Բայազէտի, Ապարանի և այլ զով շրջաններում և ըստ ամենայնի խնամելով նրանց, ամաքել նրանց դառն վիշտը և բարոյական ու ֆիզիքական սոսկալի վերքերը։

Ցանձնաժողովս հիմք ունի ենթադրելու, որ մի ամբողջ տարի պէտք կը լինի ցոյց տալ թշուառ փախստականներին եղբայրական օգնութիւն, մինչև ռուսական զէնքի յաղթութիւնը միջոց և հնարաւորութիւն կը տայ վերադարձնել նրանց իրանց օջախները, որ նոյնպէս պէտք է վերականգնել։

Ցանձնաժողովս կարող է այս ծանր և դժուարին միսիան պատուով իրագործել, եթէ ամբողջ հայ ժողովուրդը, և հոգևորականը, և աշխարհականը, դրամատէրը, վաճառականը, արհեստաւորը և աղա պրոֆէսիայի տէր անձինք, ամեն մի հայ, փութան իրանց լուման ձգել ընդհանուր գանձարանի մէջ, որից պէտք է սփռել և ամաքել ծանր վշտերն ու վէրքերը։

Արդ, ըստ պատուիրանի ազգիս ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ, Ցանձնաժողովս կոչ է անում ամբողջ հայ ժողովրդին, ազգային բոլոր հաստատութիւններին և կազմակերպութիւններին, մանաւանդ հայ հարուստներին և բարեկեցիկ դասերին՝ շտապել օգնութեան հասնել իրանց դրամական առատ նուէրներով և փրկել անօգնական մնացած տասնեակ հազարաւոր օրբերի, մանուկների, կանանց և աղջիկների կեանքը։

Նուէրները պէտք է ուղղել ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՎԵՀԱՓԱՌ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ անունով։

առ. 538. 3—3

ԿՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԵՒ ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Ռտիշչեվսկայա 13, տելեֆոն 4—21.

Ընդունելութիւն թէ կանացի և թէ Ցերէքց, նոյնպէս և վիրաբուժութիւն կարիք ունեցող մնայուն հիւանդների (բոլոր մարմնի և հոգեկան հիւանդութիւններից) վաղօրօք գրվելու պայմանով։

Ընդունելութիւն՝ կանացի հիւանդ. ամեն օր՝ ժ. 11—12 առ.։

Հիւանդանոցի բժիշկները

Ա. Ա. Ցարութիւնեան
Ն. Ն. Վեսելօ-Լզօրով
Վ. Ա. Զակրժեվսկի
Ի. Գ. Կալամկարեան
Ա. Ա. Նովիցկիյ
Գ. Ն. Տէր-Ներսէսեան
Ա. Ր. Փիշէր
Ս. Պ. Շահպարոնեանց

(չ.ու կ.) առ 970. 100—75

Թերլիցի համալսարանի
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ.Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ

ՆԵՐՔԻՆ հիւանդութիւնների ընդունելութիւն. առանձնապէս կրծքի, թոքերի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի. բժշկութիւն նաև խառն ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՆԵՐՈՎ, արհեստական ՆԵՂՄՈՑՈՐԱՅՈՎ։ Թոքերի և սրտի, նաև ուրիշ օրգանների ընտրութիւնը և լուսակարկը լուսաւորված ՊՐՈՖԻԼՆԵՐՆ ՁԱՆԹԱՑԻՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹԵՐՈՎ։ Ամեն օր՝ 9—1 ժամ. ցերեկ. և 5—7 ժամ. երեկոյեան։ ՀՔԱՌՈՐՆԵՐՆ առ. ժ. 9—10 ՀՐԻ։ Бебутовская, 23. тел. 7—29.

առ. (ա. օ.) 504. 100—14

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ ԵՒ ԼԱԲՕՐԱՏՕՐԻԱ ԿԷՕՆՃԵԱՆ

ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐԻ

Պլոմբ—սոկուց, արծաթից, ֆարֆորից և այլն։ Առամի հեռացումը առանց ցաւի։ Արհեստական առամներ ոսկուց (առանց բիմքի) և կաուչուկից՝ կատարելագործված մեթոդով։

Ընդուն. 10—2 առաւ. 4—7 երեկ. Լերմոնտովսկայա փողոց № 1. Մուտքը պէրէուլկից։

(Ե.Հ.կ.) առ. 515. 100—6

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԹԻՐՔԻԱՅԻ ԴԷՄ

ՌՈՒՍ-ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
12 օգոստոսի

ԹԻՖԼԻՍ.—Պաշտօնական։ Կովկասեան զօրաբանակի շտաբի կողմից.

Օգոստոսի 10-ին ծովամերձ շրջանում հրացանաձգութիւն էր։

Բասէնի հովտում կռուով գրաւեցինք Կուապի լեռը, ուր բռնեցինք գերիներ, վերցրինք փամփուշտներ, ձեռքի ռումբեր և զգեստներ։

Վանի շրջանում ընդհարումներ են մեր հետախոյզների և քիւրդերի միջև։

Մնացած ռազմաճակատում փոփոխութիւն չը կայ։

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴԱՐԴԱՆԵԼՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
12-13 օգոստոսի

ԱԹԷՆՔ.—Կ. Պոլսից ստացված հաստատ տեղեկութիւնների համաձայն գերմանա-թիւրքական շրջաններում խիստ անհանգստութիւն է տիրում Դալիպոլի թերակղզու ռազմական դրութեան մասին, մանաւանդ դաշնակիցների վերջին ափ իջեցումի և թիւրքերի թոյլ ընդդիմադրութեան առիթով։ Վստահելի աղբիւրներից հաղորդում են, որ գերմանական մեքենագէտները աշխատում են Զմիւռնիայում, թնդանօթներ դնելով գերմանական երկու սուզանաւերի վրա։

ՍՕՂՈՒՆ. — Միտիլէնից հաղորդում են, որ կղզու բարձունքով անցել է է ֆրանսա-անգլիական արշաւախումբը։

ԱԹԷՆՔ.—Խոշոր կռիւներ են լինում Դալիպոլի թերակղզում Կրիտիայի և Արիբուրնի սեկտորում սարսափեցուցիչ կորուստներով երկու կողմի համար էլ։ Ասիական ափերի մարակոցները կրակում են դաշնակիցների դիրքերի և մթերակիր զօրքերի վրա։

Ռուս երկու օդաչու ռումբեր նետեցին Թօփհանէում և ասիական ափում։ Սպանված և վիրաւորված են 30 թիւրք, 8 յոյն և 3 հայ։

Կ. Պոլսի բերդապահ զօրքը, որ կազմված է 50 գնդից, տենդային պատրաստութիւն է տեսնում Գալիպոլի թերակղզի մեկնելու։

ՍՕՂՈՒՆ.—Կ. Պոլսից հաղորդում են, որ օգոստոսի 9-ին բայրամի առիթով գերմանացիները, զօրքի օգին պահպանելու համար, Գալիպոլի թերակղզի են ուղարկել հապար օրինակ դուրան զինուորներին բաժանելու, որպէս նուէր սուլթանից։

Միտիլէնից հաղորդում են, որ այնտեղ է եկել Գալիպոլի թերակղզում եղած յոյն կամաւորների կօրպուսի հրամանատարը և հերքում է այն լուրը, որ իբր թէ այդ կօրպուսը արձակված է։

Կռիւը Գալիպոլի թերակղզում նորից աջող ելք է ընդունում դաշնակիցների համար։

ՊԱՐԻԶ.—Դարդանէլում վերջին 5 օրվայ մէջ հիւսիսային կողմը անգլիացիների ձախ թեւը շարժվեց առաջ, վերցնելով թշնամու խրամատներից 800 մետր տարածութիւն։ Հարաւային կողմը թնդանօթային կռիւ է և հետախոյզների ընդհարում։ Օգոստոսի 11-ին մեր վաշտերից մէկը յարձակվեց և գերեց թիւրքական դիտակայանի զօրքը։ Առաւօտեան թշնամին նորից փորձեց տիրել նրան, բայց ետ մղվեց։ Օգոստոսի 7-ին մեր նաւախումբը աջող կրակ բացեց այն տեղի վրա, ուրօպական ափում, ուր թիւրքերը ուզում էին զօրք իջեցնել։ Մեր օդաչուներից մէկը ջրասուզեց թիւրքական մի մեծ բեռնակիր նաւ։

ՍՕՂՈՒՆ.—Միտիլէնից օգոստ. 9-ից հեռագրում են, որ անգլիական մի հակառակնակիր երէկ կրակ բացեց թիւրքական բանակի վրա։

ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՕՈՒՐԱԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
13 օգոստոսի

ՍԵՎԱՍՏՕՊՕԼ.—Մեր ականակիրները թիւրքական ափերի մօտ խորտակեցին Բոսֆոր գնացող մի մեծ առագաստանաւ, որը ածուխ էր տանում։

Ռուս ականակիրները անատոլիական ջրերում հանդիպեցին թիւրքական նաւերի մի կարաւանի, որը ռազմամթերք էր տանում։ Նաւաստիներին հեռացնելով, ականակիրները կրակ բացին նաւերի վրա։

ԱԹԷՆՔ.—Դէդէաղաչից հաղորդում են, որ անգլիական մի սուզանաւ Հայդար-փաշայի մօտ խորտակեց թիւրքական «Սպահան» նաւը ածուխի բեռով։

(Լրագրերից)

✦ Պետրօգրադում լուր է տարածված, որ Դարդանէլի անկումը սպասվում է օգոստոսի 16—18-ին։

✦ «Ր. Ս.»-ին հեռագրում են, որ անգլիական մի սուզանաւ Կ. Պոլսի նաւահանգստում խորտակել է մի շոգենաւ և մի քանի մանր մակոյկներ։

✦ «Ր. Բ.»-ին հեռագրում են, որ Կ. Պոլսում ածուխ բոլորովին չը կայ։ Փակվել են ջրաղացները։

✦ «Բեպ»-ի Օդեսայի թղթակիցը հեռագրում է, որ թիւրքաց արդարադատութեան մինիստրը յայտնել է յունաց պատրիարքին, թէ ժողովրդական լուսաւորութեան նոր օրէնքի համաձայն՝ յունաց դպրոցները, փոխանակ պատրիարքութեան, հպատակվելու են ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան։ Միաժամանակ առաջարկված է հայոց պատրիարքին մի գրութեամբ յայտարարել՝ հայերին հալածելու անհիմն լինելը։ Պատրիարքը հրաժարվել է. նրան բանտարկել են, բայց շուտով ազատ է արձակվել։

ԿԱՄԱՒՈՐԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԻՑ

Կարսի մեր թղթակից ուսուցիչ պ. Ս. Տէր-Մելքիսեդեկեանը մեզ ուղարկել է 3 նամակ, որ նրան գրել է իր նախկին մի աշակերտը, որը այժմ կամաւոր է հայ խմբերի մէջ։

Այդ անպաճոյճ նամակներից մենք քաղում ենք հետևեալ հատուածները.

I նամակից

Մենք երկար ճանապարհ գնալուց յետոյ հասանք Ա... դաշտը։ Այնտեղ քիչ հանգստանալուց յետոյ, գիւղացիներից տեղեկացանք, որ ձիերի համար գարի կարելի է գտնել գեանափոր հորերում։ Շատ ուրախուց յետոյ վերջապէս ես գտայ մի հոր՝ բերանը սալով, հողով ծածկած։

Երբ քանդեցի հողը և բաց արի հորի բերանը, երևաց մարդկային մի գլուխ։ Ճիշդն ասած, սկզբում շատ վախեցայ, բայց շարունակեցի գործս, և դուրս եկաւ մի օրիորդ՝ մերկ մարմնով։ Նա դեռ կենդանի էր, շնչում էր զոռով և հազիւ կարողացաւ արտասանել այս խօսքերը. «Մուստաֆան սպանեց...»։

Հաւաքվեցին ընկերներս և վճռեցինք անպատճառ գտնել Մուստաֆային։ Իսկոյն հեծանք ձիաները և ճանապարհ ընկանք։ Հասնելով Բայազիդի շրջանի Դաղի գիւղը, եղեռնագործ Մուստաֆային գտանք մի մաղազայում մածուն ուտելիս։ Մածունը հէնց այդտեղ գլխին հալամ արինք։ Նրան բերինք մեր իջևանած գիւղը։ Սկսեցինք հարց ու փորձ։ Սկզբում ուրանում էր, բայց յետոյ խոստովանեց իր յանցանքը։ . . . . . .

II նամակից

Անցնելով Ա... դաշտը, իջևանեցինք Ղ... կոչված սարի վրա, օրտեղից ուղարկում էինք բանակին ուտելիքներ։

Մայիսի 4-ին, առ. ժ. 8-ին, մի քանի զինուորներով, խմբապետի հետ հասանք մի գիւղ, որ պատկանում էր Ամիր-Թուխանին. սա Մակուի կուսակալն է։ Հարց ու փորձով իմացանք կուսակալի բնակութեան տեղը։ Հասանք այնտեղ. իմց տուին մեր գալուստը, և կուսակալը կատարեալ յարգանքով մեզ ընդունեց ներս և ծառաներին հրամայեց կերակրել մեր ձիերը։ Կուսակալի խոսակցութիւնը մեր խմբապետի հետ օրով-հետև պարսկերէն էր, այդ պատճառով ես շատ բան չէի հասկանում։ Քառորդ ժամից յետոյ ինքնաները պատրաստ էր, և մեզ թէյ տուին շատ փոքրիկ բաժակներով։ Ամենից հետաքրքրականն այն էր մեզ համար, որ Մակուի կուսակալ Ամիր-Թուխանի սենեակում կախված էին Գրիգոր Արծրունու, Դրոյի, Անդրանիկի պատկերները։

Բոլոր հանգամանքներից և պատմութիւնից երևում էր, որ կուսակալը անշուշտ մի հայասէր մարդ էր և իր ոյժի չափ օգնում էր հայերին։ Սենեակը ամբողջովին ծածկված էր պարսկական թանգագին զարդերով և զանազան հետաքրքրական առարկաներով։ Ժամը 2-ին հաշը պատրաստ էր. բոլորիս համար մի մեծ ափսէի մէջ փլաւ արվեց, գառան կարմրացրած մսով, ախորժալի գինի և վարդի մուրաբա։ Կուսակալը առաջին բաժակը խմեց մեր կենացը և աջողութիւն ցանկացաւ Արարատեան բանակին։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՌՈՒՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍ-ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
12 օգոստոսի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ. — Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Բիգայի շրջանում դրութիւնն անփոփոխ է։

Եակօբշտադտից և Դվինսկից դէպի արևմուտք ուղղութիւններում կռիւները շարունակվում են նոյն ճակատում։

Վիլնային մօտ ուղղութիւններում, օգոստոսի 11-ի ընթացքում, թշնամին միայն մասնակի յարձակումներ կատարեց Եւէ աւանից դէպի հիւսիս-արևմուտք ճակատի վրա։

Այդ յարձակումները մենք ետ մղեցինք։

Միջին Նէմանում մեր զօրքերը, որ գործում են ձախ ափում, հետզհետէ մօտենում են գետին։

Բոբրի և Բրիստի միջև եղած շրջանի ճակատում թշնամին շարունակում է առաւել յամառութեամբ նեղել մեր զօրքերին, որոնք գործում են Բելովեժսկից և Բելսկ խճուղու միջև եղած շրջանում։

Բրեստից դէպի արևմուտք շրջանում

օգոստոսի 11-ի և 12-ի ընթացքում թշնամու փորձերը՝ յարձակվել մեր դիրքերի վրա՝ ետ մղվեցին։

Բուգի աջ ափին թշնամին ջանում է առաջանալ Պիշչի խաճուղու երկարութեամբ։

Վլադիմիր-Վոլինսկի շրջանից դէպի հարաւ թեթև ընդհարումներ են առաջապահ մասերի միջև։

Գալիցիայում, ռազմաճակատի մի քանի մասերում մասնակի հրացանաձգութիւններ են հրացաններով ու թնդանօթներով։

ՀԱՄԱԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԾՈՒՐՔԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

12—13 օգոստոսի

ՊԵԿԻՆ.—Աւստրիական նաւատորները չարդ տարքեցին տեղական անգլիական կինեմատոգրաֆում։ Պաշտօնական մամուլը այդ բանում նկատում է գերմանական պրովոկացիա։

ՊԱՐԻԶ.—Բոլոր լրագիրները ուրախութեամբ ողջունում են ռուսների աջողութիւնը Բիգայի ծովածոցում։

ՍՏՕԿՀՕԼՄ.—Գերմանական մամուլի կայսերական միութիւնը առանձին նիստ ունեցաւ։ Կանցլերը միութեանը դիմեց մեծադոյն զգուշաւոր, գերմանական մամուլի պատերազմի ժամանակի գործունէութեան համար։ Միութիւնը ընդունեց մի բանաձև, որը արտայայտում է ցանկութիւն՝ հիմնել առանձին կցորդներ պաշտօններ արտաքին մասի գերմանական դիպլոմատիական ներկայացուցիչների մօտ։

Ռէյխստագում, վիճաբանութիւնների համաձայնութիւնների ժամանակ, փոխ-կանցլեր Դէլբրիվ յայտնեց, որ մատակարարական գործում Գերմանիան ամենից շատ զժուարութիւն է զգում կաթի նկատմամբ, որի քանակը շարունակ նուազում է, դրա համար անհրաժեշտ է կրճատել նրա գործածութիւնը, որպէսզի երեխաները և հիւանդները ապահովվեն կաթով։

Գերմանական և աւստրիական մամուլը կատաղի յօդուածներ է տպում Իտալիայի՝ Թիւրքիային պատերազմ յայտարարելու առիթով։ Նրանց ասելով՝ Իտալիան վասալ է Անգլիային և կաշառված։

«Դոնեվնիկ Պոչտանսկիյ» թերթը զգոյշ կերպով արտայայտելով կանցլերի՝ լեհական հարցի մասին արած յայտարարութեան առիթով՝ խորհուրդ է տալիս լեհերին հեռու մնալ լաւատեսութիւնից, որովհետև կանցլերի խօսքերի մէջ չը կայ ոչինչ որոշ, որի վրա լեհերը հիմնվին իրանց յոյսերը լաւագոյն ապագայի նկատմամբ։

ԱԹԷՆՔ.—Երէկ մինիստրները երդումից յետոյ խորհրդակցեցին քաղաքական դրութեան մասին։ Վենիզելոսը պարլամենտ է մացնում մի օրինագիծ զինուորական կոնտրաբանդի մասին։ Պարլամենտը բացվում է հինգշաբթի։

ՍՏՕԿՀՕԼՄ.—Վիեննայից եկած լուրերի համաձայն, դատարանը պետական դաւաճանութեան համար մահապատժի է դատապարտել կախաղանի միջոցով ըէյխստատի պատգամաւոր Դմիտրի Մարկովին, բարձր դատարանի անդամ Վլադիմիր Կուրլովիչին, փաստաբան Կիրիլ Զարլիչկայեվիչին Պերեմիշլից, բժ. Իվան Դրոգոմիլիցկիին, «Нов. Время»-ի թղթակից Դմիտրի Նանչեվեցկիին, մի երկրագործի և մի դարբնի։ Նրանք ամենքը պատկանում էին ռուս ազգային կուսակցութեան։

ԲՈՒԽԱՐԵՍՏ.—Հաւատի աղբիւրներից հաղորդում են, որ սպանական դեսպանը Վիեննայում, հիմնվելով ռուս կառավարութեան իրան տուած ընդհանուր հրահանգների վրա, մի ջնորդել է Ֆրանց-Յովսէփ կայսրի առաջ, որ ներում շնորհվի «Н. Вр.»-ի թղթակից Նանչեվիցկիին։

ԱԹԷՆՔ.—Ազգաբնակութիւնը և մամուլը մեծ ուրախութիւն է արտայայտում ռուսական աջողութեան համար, որ տարել են Բիգայի ծովածոցում։

ՆԻՇ.—Սկուպշչինայի փակ նիստում մեծամասնութիւնը, 103-ը ընդդէմ 24 լիբերալ-սոցիալիստների, ընդունեց մի բանաձև, որը վստահութիւն է յայտնում կառավարութեան։ Սկուպշչինայի նիստերը տեւելու են մինչև օգոստոսի 21-ը։

Կրագուէվացում կայանալու է մինիստրների խորհրդի նիստը գահաժառանգի նախագահութեամբ, որտեղ պարզաբանվելու է քառակ համաձայնութիւնը արվելիք պատասխանը։

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—1915 թ. նորակոչների կոնտինգենտի մասին հրատարակված օրէնքով, որը հրամայում է զորքի և նաւատորմի զինուորների թիւը լրացնելու համար կոչել 585,000 մարդ, Թերեքի շրջանի օսետիներից վերցվում է 100 հոգի օսետինական հեծելազորի համար։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԾՈՒՐՔԸ

—

✦ Բալտիկ ծովում ռուսների տարած յաղթութիւնը Բիգայում մեծ տպաւորութիւն է գործել, առանձնապէս լատիշների մէջ։ Փախստականների մի մասը ոչ միայն դադարեցրել է գաղթը, այլ մի քանիսը որոշել են վերադառնալ արևմուտք դէպի Միտաւա։ Շատ Բիգացիներ վերադառնում են քաղաք։

✦ Դիւանագիտական շրջաններում հաղորդում են, որ սկուպշչինայի երէկվայ նիստում սերբական քաղաքական կուսակցութիւնների մեծամասնութիւնը իրանց դեկլարացիաներով համաձայնութիւն են տուել քառակ համաձայնութեան առաջարկութիւնն ընդունելու մասին։

✦ Միխայլովսկին գրում է. «Գերմանացիները առաջ դնելով Լեհաստանի մեր գաւառները՝ տիպված կը լինեն առաջ շարժվել սայլի անսալայատակ ճանապարհով, որի դրութիւնը կախված է եղանակից, մինչդեռ օրօրի կէսը փոխադրվում է աւտոմոբիլներով։ Անանցանելի ցեխը կարող է մեր լաւագոյն դաշնակիցը լինել։»

✦ «Н. Вр.»-ն գրում է. «Կասկած չը կայ, որ գերմանացիների յարձակումները Բալտիկեան շրջանում ուղղված են ոչ թէ Բիգայի ընդդէմ, այլ ընդդէմ Վիլնոյի և Դվինսկի։ Գերմանացիք հաշուում են, որ Բիգան իրանց ձեռքը կընկնի առանց կռիւ։»

✦ «ԲէՔԼ»-ը հաղորդում է, որ զինուորական հեղինակութիւնների կարծիքով մտադիր ապագայում գծագրվում է երկու խոշոր գործողութիւնների զարգացում. հիւսիսայինը՝ Դվինսկ-Վիլնա-Բելստոկ և հարաւայինը՝ Բրեստ-Լիտովսկ։

✦ «Р. Сл.»-ն հաղորդում է, որ Բիգայի ծովածոցը ամբողջապէս մաքրված է թշնամուց։

✦ Համբուրգում կանանց ամբոխը անկարգութիւն է արել, պահանջելով նպաստներ։ Երկու կին սպանված է, շատերը ձերբակալված են։

✦ «Բերլիներ Տագեբլատը» գրում է դէպի Բրեստ ձգված ճանապարհի զժուարութիւնների մասին. հողը ճահճային է, ճանապարհը նեղ, ռուսները կրակում են նրանց դիրքերը, մառախուղները խանգարում են աէրոպլանները։

✦ Հռոմի Պապը շարունակելով հաշտութեան օգտին իր մի ջնորդութիւնները, նախագծվում է տիեզերական ժողով գումարել, որպէսզի արդելվի հոգևորականութեանը օրհնել կռուողներին։

✦ Ֆրանսիական և անգլիական կառավարութիւնները որոշել են բամբակը համարել անպայման զինուորական կօնտրաբանդա։

ԹՈՒՐՔԻԿ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՎԵՐԶԻՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԱԿԻ

(1815—1915)

—

Լեհաստանի անկախութիւնը և բաժանումն.—Պարսկաստանի պատերազմը և Թիւրքիայի օգտվելը.—Նիկոլայ I Կայսրը և ռուս մամուլը.—Սեվաստոպոլ.—Ա. մուրեան շրջան.—Անդրկասպեան. երկիր.—Ռուս-Թիւրքական պատերազմ.—Մանջուրիա և ներկայ պատերազմը։

Ուղիղ 100 տարի առաջ, 1815 թ., Լեհաստանի ամենամեծ բաժինը միացվեց Ռուսաստանին, որի տարածութիւնը 111,560 քառ. վերստ է, իսկ միւս փոքր մասի անհամեմատ մեծ բաժինը՝ Գալիցիան միացվեց Աւստրիային. մնացեալ աննշան մասը՝ Պոզնանի շրջանը՝ անցաւ Գերմանիային։

Հոչակաւոր Լեհաստանը XIV դարում Եւրոպայի մէջ ամենաուժեղ պետութիւնն էր համարվում, բայց 1772—95 թ. թ. լեհական կառավարութեան ներքին խառնակութիւնը, պետութեան և հասարակութեան մէջ տեղի ունեցած անհամաձայնութիւնը այնքան քայքայեցին պետական օրգանիզմը, որ հարևանները, օգտվելով հանգամանքից, Լեհաստանը բաժանեցին իրար մէջ։ Այդ ժամանակ անկախ քաղաք միմիայն մնաց Կրակովը, որ ապրում էին լեհական կայսերական տան անդամները։ Սակայն 1846 թ., երբ լեհացիք կորցրած փառքը փորձեցին ետ բերել, այդ քաղաքն էլ պաշտօնապէս աւտրիացիք միացրին։

Ռուսական Լեհաստանը, որ այժմ արեան՝ դաշտ է դառած, բաղկացած է 10 նահանգներից, որոնք ունեն 84 գաւառ կամ շրջան։ Նահանգները հետևեալներն են՝ Կալիշի, Կելցի, Վարշավի, Պետրակովի, Լիբլինի, Լոմժայի, Պլոցկի, Բաղոմի, Սուվալկիի և Սէդլէցի։

Ռուսական Լեհաստանի սահմաններն են, հիւսիսից՝ Արևելեան Պրուսիան, հարաւից՝ Գալիցիան, արևմուտքից՝ Գերմանիան—Պոզնանի շրջանը—և արևելքից Ռուսաստանը մինչև Բրեստ-Լիտովսկ բերդաքաղաքի սահմանը։

Լեհաստանի միացվելուց 10 տարի անց, սկսվեց ռուս-պարսկական պատերազմը (1826—28 թ. թ.), որի հետևանքը եղաւ այն, որ Երևանի ու Հին-Նախիջևանի շրջանները նոյնպէս միացվեցին Ռուսաստանին, որով բաւական թիզ հայեր ազատվեցին պարսկական լծից։

Մինչ Պարսկաստանի հետ պատերազմը վերջացնելը, պայթեց մի այլ պատերազմ։ Թիւրքիան օգտվելով այն հանգամանքից՝ որ Ռուսաստանը զբաղված է Պարսկաստանով, յայտարարեց պատերազմ, որը աւարտվեց 1829 թ.։ Այդ պատերազմը, հակառակ Թիւրքիայի սպասածին, Ռուսաստանին տուեց Սև ծովի արևելեան շրջանը, սկսած Անապայից մինչև Քութայիսի սահմանները։

1830 թ. Ռուսաստանը սկսեց ամբողջ քառասուն դար ազատ շունչ քաշել, կուլտուրական առաջադիմութեան քայլեր արեց, այնքան խաղաղ (եթէ չը հաշուենք 1831 թ. Լեհաստանի ապստամբութիւնը և 1849 թ. Ունգարիայի խառնակութիւնները), ...

. . . . . .

Սակայն այդ խաղաղ կեանքը երկար չը շարունակվեց, 1853—55 թուերին Թիւրքիան, Անգլիան և Ֆրանսիան պատերազմ սկսեցին Ռուսաստանի դէմ, որի ցաւալի հետևանքներից մէկին էլ եղաւ այն, որ երբ Սեվաստոպոլը անցաւ թշնամու ձեռքը, Նիկոլայ I Կայսրը վերջ տուեց իր կեանքին։

Այնուհետև ռուսական ատաղը նորից ըսկսեց փայլել։ 1858 թ. ռուսը տիրեց Պրիմօրսկի և Ամուրեան շրջաններին, որի տարածութիւնը 570,000 քառ. վերստ է (կամ այնքան, որքան Գերմանական և Ռուսական միասին։ Բրեստ-Լիտովսկ բերդաքաղաքի սահմանը։

Լեհաստանի միացվելուց 10 տարի անց, սկսվեց ռուս-պարսկական պատերազմը (1826—28 թ. թ.), որի հետևանքը եղաւ այն, որ Երևանի ու Հին-Նախիջևանի շրջանները նոյնպէս միացվեցին Ռուսաստանին, որով բաւական թիզ հայեր ազատվեցին պարսկական լծից։

Մինչ Պարսկաստանի հետ պատերազմը վերջացնելը, պայթեց մի այլ պատերազմ։ Թիւրքիան օգտվելով այն հանգամանքից՝ որ Ռուսաստանը զբաղված է Պարսկաստանով, յայտարարեց պատերազմ, որը աւարտվեց 1829 թ.։ Այդ պատերազմը, հակառակ Թիւրքիայի սպասածին, Ռուսաստանին տուեց Սև ծովի արևելեան շրջանը, սկսած Անապայից մինչև Քութայիսի սահմանները։

1830 թ. Ռուսաստանը սկսեց ամբողջ քառասուն դար ազատ շունչ քաշել, կուլտուրական առաջադիմութեան քայլեր արեց, այնքան խաղաղ (եթէ չը հաշուենք 1831 թ. Լեհաստանի ապստամբութիւնը և 1849 թ. Ունգարիայի խառնակութիւնները), ...

. . . . . .

Սակայն այդ խաղաղ կեանքը երկար չը շարունակվեց, 1853—55 թուերին Թիւրքիան, Անգլիան և Ֆրանսիան պատերազմ սկսեցին Ռուսաստանի դէմ, որի ցաւալի հետևանքներից մէկին էլ եղաւ այն, որ երբ Սեվաստոպոլը անցաւ թշնամու ձեռքը, Նիկոլայ I Կայսրը վերջ տուեց իր կեանքին։

Այնուհետև ռուսական ատաղը նորից ըսկսեց փայլել։ 1858 թ. ռուսը տիրեց Պրիմօրսկի և Ամուրեան շրջաններին, որի տարածութիւնը 570,000 քառ. վերստ է (կամ այնքան, որքան Գերմանական և Ռուսական միասին։

Լեհաստանն են կազմում միատեղ)։

1865, 67 և 68 թ. թ. Ռուսաստանին միացվեց Սըր-Դարիայի շրջանը (Տաշկենտի և Սամարկանդի)։

1873—76 թ. թ. Կոկանդի և Խիվայի խանութիւնները գրաւվեցին ու համարեա միացվեցին։

1877—78 թ. թ. Ռուսաստանի սեփականութիւնը կազմեցին Կարսի և Բաթումի շրջանները։

1904—05 թ. թ. եապոնական պատերազմը անաջող հետևանք ունեցաւ, որի ժամանակ ոչնչացաւ այն պայմանագիրը, որը 1897 թ. կնքված էր Չինաստանի հետ և որի բովանդակութիւնը այն էր, որ 25 տարի կապալով Մանջուրիան, մինչև Պորտ-Արտուր, ռուսաց իրաւունքի տակ պիտի մնար։ Սակայն եապոնական պատերազմը տիպեց թողնել ինչպէս Մանջուրիան ու Պորտ-Արտուրը, նոյնպէս և սեփական Սախալին կղզու հարաւային մասը Եապոնիային։

Այսօր, երբ լրանում է Լեհաստանի միացման 100 տարին, այսօր նոյն Լեհաստանը արիւնաներկ է։ Հարիւր տարին սկսվել է Լեհաստանով, վերջանում է նոյնպէս Լեհաստանով։

Այդ 100 տարվայ ընթացքում Ռուսաստանը 10 անգամ պատերազմել է, որը շարունակվել է 19 տարի, կամ միջին թիզով իւրաքանչիւր 5—6 տարին մի անգամ պատերազմ է տեղի ունեցել։ Պատերազմել է 7 ուժեղ եւրոպական ու ասիական պետութիւնների և 4 խանութիւնների դէմ և բացի երկու պատերազմից, միշտ յաղթող է հանդիսացել։

. . . . . .

Փարոս

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

—o—

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԻ ՎԻՃԱԿԸ

—

Քաղաքային գործադիր կոմիտէտը Թիֆլիսի առաջնորդին տուել է 2000 ռուբլի և սպիտակեղէն երեխաների համար։

—

Թիֆլիսի առաջնորդն ստացել է հետևեալ հեռագիրը Իդդիրից, ամսիս 11-ից.

«Ով որ չի տեսել իր աչքերով փախստականների անհուն սարսափի պատկերը, չի կարող հեռագրական տեղեկութիւններից կազմել իր համար թէկուզ մօտաւոր գաղափար կատարված և կատարվող թշուառութիւնների մասին։ Հիւանդներն ստանում են օրական մի ֆունտ հաց յաճախ մի ամբողջ ընտանիքի համար, և դա կազմում է նրանց ամբողջ պարէնը։ Սննդակարից աւելի վատ է բժշկական օգնութիւնը։ Հիւանդները հիւանդ են մեծ մասամբ փորհարիւրքով։ Ամբողջ օրերով նրանց մեծամասնութիւնը մնում է առանց բժշկական օգնութեան՝ պառկած օրերով նեղ փողոցներում և այգիներում առանց օրևէ մէկի ուշադրութիւնը գրաւելու։ Մնում են կեղտոտ ջուր, օտարում են մրգեղէնի փողոցային մնացորդները և մեռնում են օրական երեք-չորս տասնեակներով։ Դիակները երբեմն չեն, որ ձեռնամուխ են լինում ազգի հաւաքման գործին։ Ազգային զգացումը նրանց մէջ ապրում է իր կայուն, լճացած վիճակում. նա սպասում է դրսի հրահրման, որ եռայ և գործ դառնայ։ Եթէ առանձին-առանձին դիտենք հայ խոնարհ խաւերի ազգային հաւաքական զօրութիւնը, ապա կը տեսնենք, որ նա տարբեր չափով է արտայայտվում այս կամ այն խաւի մօտ։

Գիւղացիութիւնը հայութեան օղնաշարն է կազմում. նա է, որ այժ է մատակարարում քաղաքի հայութեան և պահպանող հրեշտակ է դառնում, երբ մութ այժերը ծառանում են խեղդամահ անելու վերջինին։

. . . . . .

Գիւղացիութիւնը վիթխարի այժ է մի ազգի համար։ Նա իր զարգացման և առաջխաղացման գործը դարձնում է ազգային շրջանակներում, բայց ինքն անկարող է լինում սահմանագծել այդ շրջանակները և ստեղծել ազգային ներկայացուցչութիւն։

Գիւղացին,—ասում է Գլէբ Ուսպէնսկին,—բնութեան ամեն կարգի պատահարները կապում է Աստուծոյ անուան հետ, իսկ հասարակական կեանքի անցուդարձերը՝ թագաւորին։ Գլէբ Ուսպէնսկիի այս նորը և ճշմարիտ դիտողութիւնը պարզում է այն, որ գիւղացին բնութեան և հեղինակութեան գերին է։ Կարլ Մարքսը այս երևոյթին տալիս է փայլուն բացատրութիւն։ Նա ասում է, որ գիւղացիական երկիրները մի քաղաքական սիստեմ են ստեղծում—բռնապետութիւն։ Գիւղացիութեան ներկայացուցիչը միաժամանակ պիտի լինի և նրա իշխանաւորն և բարերարը, որ նրան յդէ և՝ անձրև և՝ արև։ Գիւղացին ապրում է մեկուսացած՝ իր համայնքի մէջ, անջատված միւս համայնքներից, անտեղեակ աշխարհում տեղի ունեցող անցուդարձերին։ Միւս կողմից՝ գիւղացու աշխատանքի պայմանները այնպիսի ընոյթ ունեն, որ նորից նրան մեկուսացնում են շրջապատից։ Հարկաւ, այս պայմանների մէջ գիւղացու մէջ չեն կարող զարգանալ լայն հասարակական հակացողութիւններ ու ձգտումներ։ Նա ամուր կապված է իր հանդին ու գիւղին և ուրիշ ժամանակ մնում են անթաղ իդդիրում, իսկ թէ ինչ է կատարվում շրջակայ գիւղերում, որ կան տասնեակ հազար փախստականներ, գիտէ միայն Աստուած։ Մարդիկ չը կան։ Զը կայ ոչ մի կազմակերպված օգնութիւն, այն ինչ փրկել կարելի է շատ-շատերին, քանի որ համաձարակը դեռ չի տարածվել։ Մարդիկ են հարկաւոր, որպէսզի փնտռեն ու գտնեն հիւանդներին և ուժասպառներին, վերադարձնեն նրանց դէպի կեանք՝ կերակրելով և խնամելով նրանց։ Հարկաւոր են բժիշկներ, մանաւանդ մեծ քանակութեամբ ֆելդշէրներ։ Գիւղերի համար հարկաւոր են անձնազոհ խնամելիներ, որոնց թիւն այնքան մեծ է հայերի մէջ։

«Ո՞ւր են նրանք, ինչու չեն շտապում այստեղ, ուր են մեր միլիոնատէրերը։ Մթթէ հինգ-տասը հազարական նուիրելով կարելի է փրկել կործանվողների այս ահեղի մասսան։ Բոլոր հաղորդածներս վերաբերվում են այն փախստականներին, որ այստեղից ուղարկվում են Էջմիածին և աւելի հեռու։ Արշակ Մելիքեան և Յովհաննէս Կոստանեան»։

—

Էջմիածին, 12 օգոստոսի

Ահա 15 օր է, աշխատում եմ գրիչս առնել ձեռքս, լալ դժբաղդ ազգի աղէտալի բաղդը, բայց, աւաղ, չը կարողացայ անել կարէից ճանապարհն արդէն իջնում է դաշտը, ուր Դըբլս-Բուլաղ կոչված տեղում, Մասիսի ստորոտում, ֆուրգոնչիներն իջան կերակրելու ձիերին։ Այդտեղից պէտք էր իսկապէս գնայինք Արծափ գիւղը գիշերելու, բայց մեր մօլոկան ֆուրգոնչիները յամառեցին և կամեցան անպատճառ այդ դաշտում գիշերել։ Մենք պնդեցինք, որ Արծափ պէտք է գնալ։ Նրանք չը համաձայնեցին. սպառնալիք, աղաչանք չօգնեցին։ Հայ ֆուրգոնչին, որը վարձված էր Երևանում, համաձայնեց գնալ, ուստի մեզանից մի քանիսը գնացինք Արծափ, միւսները մնացին։ Ճանապարհին սկսվեց անձրև, որ հեղհեղ սաստկանալով՝ թրջեց մեզ։ Մեր ընկերների դրութիւնը, որոնք մնացել էին գիշերելու բաց երկնքի տակ, աւելի վատթար էր եղել, թարսի պէս՝ պաշարեղէնը մեր տարած ֆուրգոնումն է եղել և, նրանք մնացել էին անօթի։ Վերջապէս, հազիւ կէս գիշերին հասանք, անձրևի տարափի տակ, Արծափ, ուր դիմեցինք էտապի կոմենդանտին, որ մեծ հիւրընկալութիւն ցոյց տուեց մեզ. տուեց մի սենեակ, երկու մահճակալ, իսկ միւսների համար պատրաստել տուեց անկողին, գետնի վրա, բերել տալով առատ չոր խոտ. իսկոյն պատրաստեցինք թէյ և տաքանալով ու ընթրելով պառկեցինք քնելու։

Հ. Առաքելեան

ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ *)

II

Ազգային որպիսի զգացումներով են ապրում հայ խոնարհ խաւերը և կարող են նրանք իրանց ձեռքը վերցնել հայութեան հաւաքման գործը, ազգի ներկայացուցիչը դառնալ և դեկավար հանդիսանալ նրա հաւաքական ձգտումներին։ Այս հարցին կարելի է պատասխանել բացասաբար։ Ճիշդ է, հայ խոնարհ խաւերը—գիւղացիութիւնն, արհեստաւոր և մանր առևտրականների դաս, ապա բանւորութիւնը—կազմում են ազգի ֆիզիքական այժը, սակայն այս խաւերը

*) Տես «Մշակ» № 168.

*) Տես «Մշակ» № 176.

այդ, որովհետև 15 օր է տեսածս սարսափներից քարացել եմ և չեմ կարողանում երկու նախադասութիւն իրար կապել։ Սա փաստ եմ ասում, ընթերցող։ Հարիւրհազարաւոր հայեր, որ հրաշքով ազատվել էին Թիւրքական դեհենից, ընկել են արդէն տարտարոսի մէջ... Քաղցած, ոտաբոբիկ, արարատեան արևի կիզիչ ճառագայթներից խանձված ու սևացած, թոզաթաթախ, երեխաները շալակին մայրեր ու հայրեր, կմախք կտրած, քայլում են զեհենացած աշխարհից փրկութեան յուսով դէպի մեր աշխարհը... Փրկութի՞ւն... բայց ուր է այդ փրկութիւնը... Ճանապարհի ամբողջ երկարութեամբ թափթփված փրկութեան յուսով եկածների հիւծված դիակներ՝ կին, երեխայ, ծերուկ, ինչ մասկի տես մարդիկ... Ննջած լալիս են և անիծում այն վէրը, որ թողին վաթանը...

— Լաւ չէր մեռնէինք մեր դժոխք երկրում...

Ահա նրանց միակ խօսքը, որ ասում են իւրաքանչիւր հարցնողին։

Եւ նրանք գալիս են շարան-շարան, յուսալով որ բացի արիւնակից եղբայրներից, նրանց կօգնեն և միւս քրիստոնեայ եղբայրները... Բայց աւաղ...

Գաղթականների ուրուականներով լցվել էր Ե. կայարանը. նրանց թիւը 3000-ից աւելի է. մեռնում են նրանք ինչպէս աշնան դէմ ճանճերը։ Նայում եմ, աչքերիս չեմ հաւատում։ Հաց են աղերսում. հաց չը կայ, ջուր, լալիս են մանուկները... Եւ նրանք թափվում են պղտոր առուների մէջ, ուր ամբողջ օրերով կայարանի ծառայողների խոզերն ու սագերն են լող տալիս, և անյագ խմում այդ թոյն ջուրը։ Եկել են նրանք գնալու երկաթուղով որևէ անկիւն, որ չը մեռնեն քաղցից... Առաջին երկու օրը նրանց ոտմսակ էին տալիս, ի հարկէ դրամով... Երրորդ օրը կարգադրվեց ոտմսակ չը տալ, իսկ ով էլ որ վերցրել էր, չը թոյլատրվեց գնալու։ Տոմսակները հաւաքում էին և ծախում կամաւորներին, որոնք հիւանդ էին կամ վիրաւոր, եկել էին հեռաւոր դիրքերից, արեան ճակատից։

Կարգադրված էր գաղթականութիւնն ուղղել դէպի Էջմիածնի վանքը։ . . . . . Վերջապէս եկաւ Մոսկվայի հայկական կոմիտէի թռուցիկ բաժինը, բայց ինչ կարող էին անել նրանք, երբ քշում էին մեռնող մարդկանց։

Կայարանի մօտ ծառեր կան, որոնց շուքում թափված էին այդ հիւանդները։ Բայց կարգադրվեց նրանց ևս, որոնց շարքում մեռնող հիւանդներ ևս անպակաս էին, անյապաղ փոխադրել այդտեղից։ Եւ զեհենից ազատված հայը զգաց իրան տարտարոսում։

Արդար Պայազատ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Զորեքշաբթի, օգոստոսի 12-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին, դուռային դահլիճում նշանակված էր խորհրդակցութիւն՝ փախստականների մասին։

Խորհրդակցութիւն գումարողը Համառուսական Քաղաքային Միութեան Կովկասեան բաժինն էր՝ Միութեան լիազօր պրոֆէսոր Կիշկինի տուած զեկուցման հետևանքով։

Զեկուցումից յետոյ խօսեցին 1) Կովկասեան Գլխաւոր Կոմիտէի ներկայացուցիչ Գալլօվը, Կարմիր Խաչի ներկայացուցիչ Գոլուբեվը, Թիֆլիսի առաջնորդը, Կովկասի բժշկական մասի կառավարիչ Ֆիխնէրը, զեմստվային միութեան ներկայացուցիչը, Մ. Աթաբէկեան, բժշ. Բ. Աղասարեան, Հ. Առաքելեան, Միքայելիչ։ Բոլոր այդ զեկուցումներից երևաց, որ 1) Կովկ. Գլխ. Կոմիտէը մինչև այսօր փախստականների վրա ծախսել է 1.200,000 ռուբլի, 2) որ նա վերջերս, փախստական նոր հոսանքի առիթով, դիմել էր մինիստրների խորհրդին, փոխարքայի միջոցով, և խնդրել տալ ավանսով 500,000 ր. որպիսի գումարն արդէն ստացվել է և նրանից ծախսվել է արդէն Երևարի նահանգում գտնվող նոր փախստականներին օգնելու համար 250,000 ր., 3) որ փախստականներին օգնելու գործը պետական անհրաժեշտութիւն է, հետևաբար և պետութիւնը պէտք է գումարներ բաց թողնէ, 4) որ անհրաժեշտ է ստեղծել ուժեղ բժշկական-սանիտարական կազմակերպութիւն՝ հիւանդութիւնների դէմ մաքառելու և համաճարակների առաջն առնելու համար. 5) որ Համառուսական Քաղաքային Միութիւնը իր վրա է վերցնում փախստականների բժշկական-սանիտարական սննդական հոգացողութիւնը, 6) որ փախստականներին օգնող բոլոր այլ կազմակերպութիւնները պահում են իրանց անկախութիւնը, բայց գործի օգտակարութեան համար անհրաժեշտ է համաձայնեցնել բոլորի գործունէութիւնը իրար հետ և իրարից տեղեակ լինել։

Վիճաբանութեան առիթ եղաւ փախստականների քանակութեան հարցը։ Պալլօվը պնդում էր, որ բոլոր փախստականների թիւը 118,000 է, որից 88,000-ը նոր փախստականներն են, իսկ մնացածը հինները են, այսինքն անցեալ ձմեռը և գարնան փախածների մնացորդները։ Հ. Առաքելեան պնդում էր, որ այդ քանակութիւնը ճիշդ չէ, այլ փախստականների ընդհանուր թիւը 160,000 պէտք է հաշուել, որից 140,000-ը նոր եկած, իսկ 20,000 ը հին։ Վերջապէս պրոֆեսոր Կիշկինը ևս իր զեկուցման մէջ որոշում է փախստականների թիւը՝ 150,000։ Բժշկան Բ. Աղասարեան (Ներկ. Կ. Հայոց Բարեգ. Ընկեր.) պնդում էր, որ բժշկական օգնութիւնը այնքան կարևոր չէ վարակիչ հիւանդութիւնների դէմն առնելու գործում, որքան մնուցը. եթէ մնուցդ չը կայ, օրգանիզմը հիւծվում է, ոչ մի դեղ և բժշկութիւն օգնել չէ կարող, ամենից առաջ պէտք է կերակրել փախստականին։

Ի վերջոյ խորհրդակցութիւնը եկաւ հետևեալ եզրակացութեան, որ Համառուսական Քաղաքային Միութիւնը լայն կերպով կազմակերպէ փախստականների բժշկական-սանիտարական-սննդական գործը, և օգնութեան գործը որոշ սիստեմով տանելու համար նրա բիւրոյի նիստերին մասնակցեն, անդամի իրաւունքով, ներկայացուցիչները բոլոր այն կազմակերպութիւնների, որոնք նոյնպէս զբաղված են փախստականներին օգնելու գործով։

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Զեկուցումն Համառուսական Քաղաքային Միութեան գլխաւոր լիազօրի փոխանորդ պրոֆ. Ն. Մ. Կիշկինի)

—

Լիազօր Կիշկինը՝ փախստականների դրութիւնը քննելուց յետոյ Երևանի նահանգում, վերջերս հաստատեց մի հզօր հոսանք յուլիսի վերջից տարերային օյժով հեղեղեց Թիւրքաց Հայաստանին սահմանակից ռուսական նահանգները։ Աւելի քան 100,000 Թիւրքահայեր, լքելով իրանց բնակավայրերը, եկան օրհնելու պաշտպանութիւն և օգնութիւն Ռուսաստանի սահմաններում, փրկելով իրանց կեանքը և իրանց գոյքի մնացորդները։ Այդ տարերային շարժումը բոլորովին անպատրաստ գտաւ թէ սահմանագլխի ռուսական շրջանակների վարչութիւնը և թէ տեղական հասարակական օյժերը։ Կասկած չէ կարող լինել, որ ամենայն օգնութիւնը՝ ռուսական երկրում փրկութիւն որոնող ժողովրդին ոչ միայն ցանկալի է, այլ և հանդիսանում է բարոյապէս պարտադիր Ռուսաստանի համար։

Փախստականներին կանոնաւոր օգնութիւն հասցնելու հարցը աւելի խոր նշանակութիւն ունի։ Համատարած հիւանդացումները սուր վարակիչ հիւանդութիւններով, որոնց զոհերը ամեն օր հաշվում են հարիւրաւորներով, հաստատ բուն են դրել փախստականական բանակներում և սպառնում են նրանց հետ տարածվել նրանց գնացած բոլոր ճանապարհներում և բնակութեան շրջաններում ոչ միայն Երևանի և Գանձակի նահանգների, ուր թոյլատրված է տեղաւորել նրանց, այլ և ամբողջ Կովկասում։ Աւելին. վարակված օջախները պատերազմաբեմում և Թիւրքիայի բոլոր ճանապարհներում լինելը սպառնում է համաճարակ տարածել և մեր քաջ զորքերի շարքում, որ պաշտպան են կանգնած Կովկասին։ Այս նկատումների հիման վրա՝ հանդիսանում է ոչ միայն սխալ, այլ և միանգամայն անհնար է փախստականների օգնութեան վրա նայել որպէս բարեգործութեան վրա։ Հարցը ունի առաջնակարգ համապետական նշանակութիւն։ Կանգնելով այս տեսակէտի վրա, պէտք է մտածել ընդարձակ պայքար սկսելու մեր Անդրկովկասը թափված աղէտի դէմ։ Ներկայումս Էջմիածնի վանքի շուրջը կլցվել են 35,000 փախստականից աւելի։ Այս ամենը քաղցած, ցնցոտիներով, անբնակայելի կեղտոտ, միջատներով լեցուն ամբոխը լցրել է վանքի բոլոր շրջակայքն ու բակերը։ Փորհարինքի համաճարակն աւերումներ է անում այս ամբոխի մէջ. մօտ 150 մարդ թաղվում է օրական վանքի պարիսպներից դուրս. դժուար է տեսնել մի առողջ դէմք։ Հիւանդները հէնց առողջների կողքին կատարում են իրանց բնական պահանջը, տարածելով վարակումն։ Հասարակական հիմնարկութիւնները, չը խնայելով իրանց օյժերը, աշխատելով Էջմիածնում, ահագին ամբոխից ջոկում են միայն նրանց, որոնք բոլորովին անօգնական դրութեան մէջ են կամ մեռնում են, իսկ հիւանդների մեծամեծ խմբեր մնում են առանց օրևէ բժշկական օգնութեան և գնում են Էջմիածնից դէպի հեռուն տանող ճանապարհներով, հեղեղելով Երևանը և վարակումը տարածելով Դիլիջան և Ալէքսանդրոպոլ տանող ճանապարհներին։ 3000-ից աւելի երեխաներ, որ մնացել են առանց ծնողների, խնամվում են մի կերպ պատրաստված ապաստարաններում, որ դտնվում են վանքին կից. նրանց օրական տասնեակներով մեռնում են փոքրհարինքից, և հարիւրաւորները դատապարտված են իսկական մահվան՝ վարակման այդ բնի մէջ։ Բացի փոքրհարինքից, տեղական բժիշկները նկատել են տիֆի հարիւրաւոր դէպքեր, նաև դիֆտերիտից մահացութիւն։ Այս հիւանդութիւններից իւրաքանչիւրը կարող է մի օրվայ մէջ աճել և անհաւատալի համաճարակ դառնալ, որ դժուար կը լինի չէզոքացնել։ Երևանում, քաղաքի վերին մասում, այդին լի է վարակված ամբոխով, և այնտեղից հոսող ջուրը սպառնում է վարակումը տարածել ողջ քաղաքում։ Սուլթանի-Ֆոնտանում, Ախտայում, Ելենովկայում և Դիլիջանի խճուղու միւս կէտերում, ամենուրեք կարելի է տեսնել փախստականների հսկայական քանակներ՝ հիւծված դրութեան ճանապարհորդութիւնից, նիհար, սոված։ Հիւանդները հէնց այնտեղ էլ ընկնում են և մեռնում մեր հողի վրա առանց որևէ օգնութեան, ճանապարհին։ Հասարակական կազմակերպութիւնները, Էջմիածնի Եղբայրական Կոմիտէը, Թիֆլիսի և Մոսկվայի հայկական կոմիտէները անում են այն ամենը, ինչ որ կարող է անել մարդկային կարողութիւնը ներս խուժած աղէտի դէմ կուելու գործում։ Սակայն նրանց եռանդուն աշխատանքը մի կաթիլ ջուր է հանդիսանում փախստականների օգնութեան գործում։ Որպէս զի փրկենք Կովկասը և մեր քաջ զորքը վարակումից, անհրաժեշտ է գործը աւելի ընդարձակել։ Դրութեան շտապողականութիւնը պահանջում է և շտապ միջոցներ, և պետութիւնը պէտք է ընդարձակ օգնութեան գայ հասարակութեան այդ դժուարին պայքարի մէջ։ Մօտ ժամանակներս Պետրոգրադում Ն. Կ. Բ. պրինց Օլդենբուրգսկիի մօտ կայացած խորհրդակցութեան մէջ Քաղաքների Միութեան վրա պարտք դրվեց կուել կայսրութեան մէջ եռեւեցող վարակումների դէմ։ Քաղաքների Միութեան ներկայացուցիչները, ծանօթանալով Կովկասում ստեղծված դրութեան հետ, եկան այն խոր համոզման, որ Կովկասում վարակիչ հիւանդութիւնների դէմ կուելու հարցը՝ չէ կարող լինել առանձին՝ փախստականների օգնութեան հարցից, որոնք և հանդիսանում են վարակման գլխաւոր տարածողներ։ Փորձված լինելով վարակիչ հիւանդութիւնների դէմ կուելու գործում արևմտեան ճակատում, արդէն մշակած և մասամբ իրականացրած լինելով Գալիցիայից և արևմտեան նահանգներից եկած փախստականների օգնութեան ընդարձակ ծրագիր, Համառուսական Քաղաքների Միութիւնը Կովկասի ճիւղի մասնակցութեամբ մշակում է՝ Կովկասում աղէտի դէմ կուելու ընդարձակ ծրագիր։

Առաջինը, որ պէտք է դրվի այդ ծրագրի հիմքում, լինելու է այն, որ հնարաւոր եղածին չափ շտապով կարելի լինի տեղաւորել փախստականներին նախօրօք նրանց համար յատկացված տեղերում։

Դրա համար անհրաժեշտ է, որ բոլոր այն անձանց, որոնք հնարաւորութիւն ունեն իրանց հաշվով երկաթուղիներով գնալ, անմիջապէս յայտնեն վագոնների բաւականաչափ թիւ՝ փոխադրութեան համար, ձեռք առնելով անհրաժեշտ սանիտարական միջոցներ։ Իսկ այն բոլոր անձանց, որոնք չեն կարող երկաթուղիներով գնալ, ամենայնիւ յատկացնել վագոնների բաւականաչափ թիւ՝ փոխադրութեան համար, ձեռք առնելով անհրաժեշտ սանիտարական միջոցներ։ Իսկ այն բոլոր անձանց, որոնք չեն կարող երկաթուղիներով գնալ, ամենայնիւ յատկացնել վագոնների բաւականաչափ թիւ՝ փոխադրութեան համար, ձեռք առնելով անհրաժեշտ սանիտարական միջոցներ։ Իսկ այն բոլոր անձանց, որոնք չեն կարող երկաթուղիներով գնալ, ամենայնիւ յատկացնել վագոնների բաւականաչափ թիւ՝ փոխադրութեան համար, ձեռք առնելով անհրաժեշտ սանիտարական միջոցներ։ Իսկ այն բոլոր անձանց, որոնք չեն կարող երկաթուղիներ-

ռում մէջն է։ Նա հասարակական անգնահատելի օյժ է դառնալու, եթէ հրաժարվի ակամէ կախելուց արկածախնդրական քարոզներին։ Բայց միաժամանակ նա երես պիտի դարձնի այն տիպի գործիչներից, որոնք իրանց բանաւորութեան բարեկամ և ծառայ հռչակելով՝ խելահաստութիւն չունեն լայն և շրջանակաւոր օգով գործիչներ կրթել։ Այդ կարգի գործիչների համար այն էլ բաւական է, եթէ ունենան իրանց հետևող աղանդաւորների մի խմբակ և նրանց անուն նից պատգամներ կարդան շրջապատին։ Նրանք իրանց պահում են՝ որպէս հայրենի ժողովրդից հերձեալներ ու հեստեալներ, վերից վար նայելով նրա վրա, բամբասելով ու հայհոյելով նրան, անկարող լինելով ըմբռնել նրա տառապանքները և ամաչել նրա խոցերը։ Այդ տիպի գործիչները կարող են հոգեբուժարանի խնամքի և անկարող են ըմբռնել այն իմաստութիւնը, որ դատակարգը չը պիտի ծառանայ ազգային ամբողջութեան դէմ, այլ պիտի ջանայ իր շահերի և ձգտումների էութեամբ տոգորել ամբողջութիւնը և նրա կամքը թեքել դէպի շինարար վերածնութիւն։

Այսպիսով՝ երկար քննութիւնից յետոյ մենք տեսնում ենք, որ հայ խանութ խաւերը (գիւղացիութիւն, արհեստաւորների և մանր առևտրականների դաս, բանաւորութիւն) այսօր աչքի ընկնող հաւաքական զորութիւն չեն ներկայացնում։ Նրանք անգիտակից են իրանց շահերին, կազմակերպութիւններ և ներկայացուցչութիւն չունեն և ղեկավարներ ստանալով այլ խաւերից՝ որպէս հպատակներ կատարում են այն, ինչ կարող է կատարել ամբոխը՝ առանց ներքին համոզմունքի ու պայծառ գիտակցութեան։ Նրանք պատուանդան են հայութեան, բայց ոչ կիսակցորէն կարծր և յամառորէն պայքարող։ Արագ օգնութիւնը և նոյնչափ արագ լքումը նման պատուանդանի առաքինութիւններն են։ Եւ զարմանալի չէ, որ մեր գործերը տարուբերվում են կամ վարդապոյն սպասումների կամ մռայլ, յուսահատ մտորումների մթնոլորտում։

Բ ա գ օ ւ Դ. Անանուն

բով գնալ իրանց հաշուով, հնարաւորութիւն տալ գնալ սայլի ճանապարհներով։ Որպէսզի վարակիչ հիւանդութիւնները չը տարածվեն նրանց շարժողութեան ճանապարհներում, անհրաժեշտ է, որ Էջմիածնում, որը հանդիսանում է փախստականների կուտակման գլխաւոր կայանը, մնային բոլոր հիւանդները։ Դրա հետ միասին այնտեղ պէտք է ձեռք առնվեն սանիտարական շտապ միջոցներ։ Անհրաժեշտ է ընդարձակել գոյութիւն ունեցող հիւանդանոցները, ապահովելով նրանց բժշկական դասով, սպիտակեղենով և դեղօրայքով։ Պէտք է կազմակերպվեն փախստականների կանոնաւոր բանակներ, որոնք գտնվեն սանիտարական մշտական հսկողութեան ներքոյ, փախստականներին տալով եփած ջուր և տաք կերակուր։ Անհրաժեշտ է կազմակերպել ախտահանիչ սենեակներ, շինել բաղնիսներ, լուացարաններ, ընդարձակելով հացթուխարանները։ Պէտք է Էջմիածնից խմբերով թողնել առողջ փախստականներին, իւրաքանչիւր խմբի գլուխ կարգելով մի քանի առաւել ինտելիգենտ անձինք Վանի փախստականներից, որոնց պարտականութիւնը լինի այդ խմբերի կանոնաւորումը և տեղաւորումը։ Տեղերի պակասութեան պատճառով փախստականների խոշոր թիւը մնայ Էջմիածնում, ուր անհրաժեշտ է պատրաստել բարակներ ձմեռելու համար։ Այդ միջոցների իրականացման համար առաջին ֆիլտրը Էջմիածինն է, որ պահպանելու է հիւանդների խոշոր կոնտինգենտը։

Դէպի հիւսիս երկրորդ այդպիսի ֆիլտրը լինելու է Երևանը, ուր նոյնպէս միջոցներ ձեռք պէտք է առնել, միայն աւելի փոքր չափերով։

Փախստականների երթի մօտաւորապէս իւրաքանչիւր 25 վերստի վրա պէտք է կազմել ննդատաւ կայաններ՝ տաք կերակուր բաժանելու, իսկ նրանց միջին տարածութիւններում՝ թէյարաններ բանալ։ Սննդատաւ կէտերին կից լինելու են ֆելդշերական հսկողութիւն (1 ֆելդշեր, 2 գթութեան քոյր) և փոքրիկ բնակարան (10 մահճակալ) ճանապարհին հիւանդացածներին զատելու համար։ Հանգստի տեղերում կազմակերպվում է մնունդի բաշխում՝ մնունդով և դրամական փայով և պարբերական բժշկական հսկողութիւն՝ էպիդէմիական յատուկ խմբերով։ Կարիքի դէպքում կազմակերպվում է ամբուլատորիա և մշտական գիւղական հիւանդանոցներ։

Փախստականների կուտակված մասսաներին կերակրելու դիւրացման համար Էջմիածնում և Երևանում անհրաժեշտ է արագ հացթայթումն բոլոր մթերքների։

Այս ծրագրի իրագործումը պետութիւնից պահանջում է բաւականաչափ միջոցներ, որոնք պէտք է անմիջապէս արամադրվեն, որովհետև այդ գործում իւրաքանչիւր դանդաղացումն յետագայում ստեղծում է աւելի շատ ծախսեր։ Ընդունելով արևմտեան ռազմադաշտում ստեղծվածը, պէտք է չափերի նօրմա ընդունել օրական 25 կ. մի մարդու համար, հաշուելով դրա մէջ և միանուագ ծախսերը, նոյնպէս և բոլոր ծախսերը բժշկական օգնութեան և սանիտարական ձեռնարկութիւնների։ Այդ չափը ընդունելով 150,000 փախստականների պահպանութեան համար (այդ է նրանց թիւը՝ անտարակոյս չը չափազանցված) ամսական ծախս հաշուելու է 1,350,000 ռուբլի։

Համառուսական Բաղքների Միութիւնը լիազօրութիւն ստանալով մաքառել վարակիչ հիւանդութիւնների դէմ՝ ի նկատի ունի ճանապարհի հաղորդակցութեան միջոցների կարգաւորումը փախստականների համար, նրանց կերակրումը, ախտահանական-էպիդեմիական կազմակերպութիւնների, շինուածքների և բաղնիքային խմբակների, ամբուլատորիաների և հիւանդանոցների հիմնաւորումը, և այդ նպատակով իր նախահաշիվ մէջ այդ ձեռնարկութիւնների համար մացրել է ծախսեր Կովկասում վարակիչ հիւանդութիւնների դէմ մաքառելու։

ՈՐԲԱՆՈՑՆԵՐԻ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

—

Խաղաղ ազգաբնակութեան յանկարծակի տեղաշարժումները և գաղթերը օրպէս հետևանք առաջացնում են մի շարք երևոյթներ, որոնց բաւարարումը անյետաձգելի է և հրամայողական։ Երբ ձմեռը Ալաշկերտի հայութիւնը տեղահան անվեց և եկաւ մեզ մօտ, նրանց հետ, որպէս մի անբաժան ատրիբուտ, եկան և անհայր ու անմայր որբերը, անյայտ մանկիկներ։ Բայց ձմեռը նրանց թիւը սակաւ էր, հազիւ հասնում էր մի քանի հարիւրի։ Մինչդեռ այս ամարային սարսափելի գաղթականութիւնը, երբ Վասպուրականի և Մուշի գաւառների հայութիւնը տեղահան արվեց, հարիւրաւոր մանկիկներ ծնողազուրկ եղան, հարիւրաւոր մայրեր էլ աշխատանքի անընդունակ եղան և իրանց զաւակներին բերին ազգային վարչութիւնները՝ նրանց խնամելու խնդրանքով։

Այժմ հայ որբերի թիւը միայն Էջմիածնում հասնում է երեք հազարի։ Էջմիածնում սկսել են նրանց համար օրբանոցներ հիմնել, ճեմարանը ժամանակաւորապէս դարձրել են նրանց համար ապաստարան, բայց այդ պէտք է լինի միայն ժամանակաւոր. ճեմարանը մշտապէս և կամ երկարատև չէ կարելի օրբանոց թողնել. անհրաժեշտ է հայաբնակ քաղաքներում և աւաններում, յարմար կլիմայական պայմանների մէջ օրբանոցներ բանալ և հայ օրբերին խնամել։ Դա մեր հերթական գործերից ամենից հրամայողականն է։

Պէտք է մահվան ճանկերից ազատել տասնեակ և հարիւրաւոր հայ մանկիկներ։

Թիֆլիսի հայոց եկեղեցիների և քահանաների միութիւնն էր առաջինը, որ օրբանոց հիմնեց, և նրա օրբանոցը 30—40 օրբերով գանվում է Մեծ-Դարաքիլիսա գիւղում։

Այժմ էլ Հայ Նպաստամատոյց Ընկերութիւնն է օրբանոց բանում 300 օրբերի համար։

Դրանց օրինակին պէտք է հետևեն և ազգային միւս հիմնարկութիւնները և ընկերութիւնները։ Հարուստ գիւղական համայնքներն ևս պէտք է անտարբեր չը մնան, և հաւաքական այժերով օրբանոցներ են բանալու՝ դժբաղդ և տանջված Հայաստանի տաշեղներին խնամելու և նրանցից հոգեպէս ու մարմնապէս առողջ և ուժեղ սերունդ առաջացնելու։

Անհատները կարող են նախաձեռնութիւն իրանց վրա վերցնել, ազնիւ գաղափարով և հայոց նոր սերունդ պատրաստելու ներշնչումով։

Օգնեցէք եւ խնամեցէք որբերին։

Գ. Տ.-Ռ.

ՀՐԱՏԱՊ ՍՓՈՓԱՆՔ ՄԱՑՐ ՀԱՑԱՍՏԱՆՑԻՆԵՐԻՆ

—

Գրական-Գեղագիտական Սալոնի Մուշտայիդի դիմացի այգում բացած ձրի թէյարանն ու ճաշարանը հրաւիրվում են հետաքրքրվողները առաւօտից մինչև երեկոյ ժամը 6-ը մանել և դիտել։

«Մշակի» երեքշաբթի օրվայ №-ում ակնարկած «մի քանի անյարմարութիւնների պատճառով» ամենքին ժամանակին չընդունելու ստիկանական պահանջով է (սանիտարական նպատակով), սակայն ստիկա նպատակի հրատապ կարգադրութիւնով այդ խոչընդոտն, մի երկու ժամ չանցած, հեռացվեց։

Ճաշարանում միաժամանակ կարող են ճաշել 5—600 հոգի և ճաշարանն այսօր այնքան կազմ ու պատրաստ է, որ կարող է օրական ոչ թէ 1000 հոգու կերակրել, այլ մի քանի հազար։ Կրկնում եմ հրաւէրս, հետաքրքրվողներին խնդրելով այցելել։

Ժամանակաւորապէս աւագ խոհարարի պաշտօնը կատարում է Թիֆլիսի Արհեստ. դպրոցի խոհարարը։ Վարձված են (մի մասը հէնց իրանցից՝ փախստականներից) ապաստաւորներ ոռճկով։

Առաւօտեան թէյը տրվում է ժամը 8-ից սկսած։ Թէյի հետ հաց։ Երեկոյեան թէյը նոյնպէս հացով։ Կէսօրին տաք կերակուր և միս։ Առանձին հսկողութիւն կայ մաքրութեան վրա և ճաշարանում տրվում է լուացվելու ճամար սապոն։

Շատերը ճաշողներից այս քանի օրը տարել են իրանց հետ ճաշ, շաքար, հաց իրանց հիւանդ ընտանիքի անդամների համար։

Իւրաքանչիւր ճաշողի տրվում է անուանական տոմս 90 կոպէկով, օրական երեք անգամ սնունդ ստանալու համար։

Ճաշարանին կից ամբողջ օրը բաց է Գրական-Գեղագիտական Սալոնի գրասենեակը որ տեղափոխված է հէնց այդու մէջ գտնվող սենեակներից մէկը, իսկ երկու ուրիշ սենեակներն էլ յարմարեցված են մթերքների համար։

Առայժմ ստացված են ճաշարանի համար նուէրներ։

9	օգոստ.	կիրակի, Սանդրոից	1 ր.
10	»	երկուշ. ոչինչ չէ ստացված	0 —
11	»	երեքշ.	0 —
12	»	չորեքշ. Կ. Մանուկեանից	5 ր.
13	»	հինգշ. «Մշակի միջոցով՝ Վասիլի Փուլղնեանից	10 ր.
		Գումարը	16 ր.

Շատ ցանկալի է, որ փողոցներում Մայր Հայաստանից փախստականներին դրամական նպաստներ չը տրվեն և մուրացկաններ չը դարձնեն հայութեան բեկորները։

Տ. Նազարեան

Ց. Գ.—Ստացված է ևս 2 ֆ. չայ քաղ. յանձնաժողովից։ Տ. Ն.

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Մի հատուկ նուիրատուութիւն

Սղնախ, 10 օգոստոսի

Սղնախեցի վաճառական Սարգիս Սիմոնեանը իր հաշուով վերանորոգեց Նուէրբիանի արուարձանի ս. Սարգիս եկեղեցու եկեղեցական շինութիւնը այն նպատակով, որ այդ շինութեան մէջ բացվի հայոց եկ.-ծխ. դպրոց։ Նոյն Սիմոնեանը ցանկանում է նոյն դպրոցին նուիրել իր մի տունը, որտեղ այժմ տեղաւորված է Սղնախի հայոց դպրոցը և տարեկան բերում է 300 ր. եկամուտ։ Ուսումնարանը պէտք է անուանվի «Սիմոնեան»։

Վաղուց անհրաժեշտութիւն էր զգացվում Նուէրբիանիում հայոց դպրոց բանալու։ Այստեղ բնակվում են մօտ 120 տուն վիրահայս հայեր, որոնք բոլորովին չը գիտեն մայրենի լեզու։ Այսուհետև, շնորհիւ Սիմոնեանի, Նուէրբիանիի հայ երեխաները կը սովորեն հայերէն։

N. N.

—

Դաւառական համեստ մի բարեգործի մասին

Նոր-Բայազէտ, 3 օգոստ.

Ամսիս 2-ին հողին յանձնվեց տեղիս առաջնակարգ վաճառական և դպրոցի բարերար Հայրապետ Խաչատրեանի մարմինը։ «Մշակի» ընթերցողները երևի յիշելիս կը լինեն, որ հանգուցեալը իր սեփական ծախքով կառուցեց մեր ծխ. դպրոցի հոյակապ շէնութիւնը՝ ծախսելով մօտ 25,000 ռ.։ Նրա մահվամբ մեր հասարակութիւնը զրկվեց մի մեծ նեցուկից, որը միշտ հասել է ժողովրդի նեղ օրերին։

Դագաղի վրա դրված էին մօտ 10 պսակներ, ի միջի այլոց և քաղաքի կողմից, որ եղել է վարչութեան անդամ։ Հ. Խաչատրեան երկար ժամանակ վարել է նաև երէցփոխի պաշտօնը և եկեղեցու շինութեան վերաբերմամբ մեծ դեր խաղացել։

Թաղումը կատարվեց շատ շքեղ։ Տնից մինչև եկեղեցին երկկարգ շարված էին դպրոցի աշակ.-աշակերտուհիները, որոնք ծաղիկներ էին սփռում ճանապարհի վրա։ Պատարագիչն էր գործակալ Ռուբէն արեղան։ Եկեղեցում խօսեցին հ. գործակալը և Արշակ Սլոնանեան՝ դրուատելով հանգուցեալի արժանիքը։ Իսկ դպրոցի մուտքի առաջ, ուր կարգ կատարվեց, ճառ արտասանեց ուսուցիչ Վ. Ափրիկեան։

Հանգուցեալի ժառանգների կողմից նուէրներ էին արված՝ 1) ծխ. դպրոցին 8000 ռ., 2) ս. Աստուածածին եկեղեցուն 600 ռուբլի (խաչկալ շինելու օգտին), 3) ս. Կարապետ եկեղեցուն 2 հատ խանութներ, 4) Սանայ վանքին մի խաղատուն (գինը մոռացել եմ), 5) հայ կամաւորներին 100 ռ. և 6) փախստականներին 100 ռ.։ Բացի այդ՝ պատրաստված էր նաև ճոխ հոգեհաց, որով լիացան հազարաւոր մարդիկ և գոհ մնացին։

Ցաւելնք և այն, որ հանգուցեալ Հայր. Խաչատրեանի*) մահով զրկվեցաւ իր նեցուկից նաև դաւառիս մանր վաճառականութիւնը, քանի որ իբրև մրցակից իր նման մեծ վաճառականների դէմ՝ նա բաց էր թողնում իր ապրանքը նոյնիսկ ապառիկ՝ գիւղական վաճառականներին համեմատաբար էժան գներով, ուստի նրա մահը մի մեծ բաց է թողնելու մեր վաճառականների մէջ, ուր առանց այն էլ մեր վաճառականութիւնը յանախ խարդախ միջոցների է դիմում իր դրպանն էլ աւելի հատացնելու համար։

Զը մոռանանք յիշել և այն, որ հանգուցեալի մեր ճաշաւորները մեծ սուգի մէջ զգալով իրանց, քանի որ Հ. Խաչատրեանն ունի մի փոքր 10 տարեկան որդի, շուարել են, թէ ինչ կերպ վարվեն նրա առևտրական գործերի հետ, որովհետև ապասվում է նրանից մի օրէնք կանչի յայտնվելուն, բայց դեռ ևս օչ մի գրաւոր հաստատ թուղթ չէ գտնվում, որ կարգադրէր նրա ամբողջ ժառանգութիւնը, որը մեծ գումարի է հասնում։

Որսորդ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

ԹԻՖԼԻՍ

◆ Ամսիս 11-ին քաղ. վարչութիւնն ստացաւ չը վառած կիր՝ ազգաբնակութեանը բաժանելու։ Բաժանումը լինելու է առանձին թաղամասերում թաղական բժիշկների, հոգաբարձուների և ստիկանների գրութիւններով։

◆ Արդէն յայտնի է ամենքին, որ Թիֆլիսի վաճառականները արհեստական կերպով բարձրացնում են ամեն տեսակ ապրանքների գները, իրանց այդ արարքը միշտ արդարացնելով պատերազմով։ Այդպէս, օրինակ, նրանք բարձրացրել են լիմոնադի և զելտերեան ջրի գները։ Սկզբում դրանք, որ ծախվում էին՝ զելտերեան ջուրը բաժակը 3 կ., այժմ դարձրել են 5 կ., լիմոնադը, որ 5—6 կ. էր, այժմ ծախվում է 8 կ.։

◆ Օգոստոսի 11-ին և 12-ին նահանգական սանիտարական յանձնաժողովը, փոխնահանգապետ Պանովի գլխաւորութեամբ, դիտեց առևտրաարդիւնաբերական հիմնարկութիւնները, բակերը, բաղարները, Կուրի ափերը և այլն, պարզելու համար թէ որքան աշխատանք և ծախք է հարկաւոր այդ տեղերը առողջապահական դրութեան մէջ դնելու։

◆ Բաղաքների Միութեան կովկասեան ճիւղը պատրաստում է 4-րդ տրանսպորտ ռազմաբեմ ուղարկելու համար։

◆ Բաղաքների Միութիւնը վարակիչ հիւանդութիւնների դէմ կռուելու համար Կովկասում յատկացրել է 100,000 ռ. և փախստականների երեխաների համար սպիտակեղէն գնելու նպատակով՝ 5000 ռուբլի։

◆ Թիֆլիսի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուն տղայոց և կանանց գիմնազիաների կառավարիչներին ուղղել է շրջաբերական, որով առաջարկում է, դպրոցների մաքրութեան համար, առաջիկայ 1915—16 թ. թ. ուսումն. տարում ձեռք առնել հետևեալ միջոցները. 1) աշակերտների համար ձեռք բերել թեթև ոտնամաններ (չուստեր և այլն), որ միանգամայն ապահովի նրանց ցրտից դասարաններում։ Այդ ոտնամանները աշակերտները պէտք է հագնեն դպրոց գալու միջոցին՝ փոխարէն այն ոտնամանների, որոնցով գալիս են դպրոց, 2) այդ թեթև ոտնամանները, որ միանգամայն առողջապահական են, ընդհանրապէս էլ յարմար մարմնամարզական գործողութիւնների ժամանակ, պէտք է պահվեն դպրոցում, շորկախարանից կախած առանձին տապրակների մէջ, որոնց վրա կը լինի աշակերտի անուն-ազգանունը։ Այդ տապրակի մէջ կը պահվեն նաև այն կօշիկները, որոնցով աշակերտը կը գայ դպրոց, եթէ կրկնակօշիկ ունենայ, այն էլ։ «Нов. Вр.»-ն տպելով այս հաղուագիւտ շրջաբերականը» նկատում է, որ Գոգոլի «Мертвыя Души» Պլիւշկինը վաղուց գողացել է Բուդոլֆի միտքը կօշիկների մասին, որոնց հագնում էր նրա ծառայ Պրոշկան տան միջանցքում միայն։ Մենք ևս մեր կողմից նկատենք, որ եթէ հոգաբարձուն նպատակն է մաքրութիւնը, այդ ինչպիսի մաքրութիւն կը լինի, երբ դպրոցից դուրս և դպրոցի ներսը հագած ոտնամանները պէտք է դրվեն միևնոյն տապրակի մէջ։

◆ Օգոստոսի 11-ին քաղաքային ձրի թէյարաններից բաց է թողնված 5270 բաժակ թէյ։

◆ Օգոստ. 11-ին Թիֆլիսում ստացվեց 16 վագոն ալիւր, 4 վագոն գլուխ-շաքար և 1 վագոն շաքարաւազ։

—

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

◆ Սպասվում է Օդեսայի ուսումնական շրջանի բեվիգիան լուսաւորութեան մինիստրութեան խորհրդի անդամ Օստրոումովի մեկնումով։

◆ Պետ. Դումայի անդամներ Պրոտոպոպովի, Մանսրբեվի, Բուբլիկովի և ակադեմիկ Բեխտերեվի նախաձեռնութեամբ մշակվել է և համապատասխան հիմնարկութեանն է ներկայացվել «Ժողովրդական տնտեսութեան ճեմարանի» կանոնադրութիւնը։ Այդ ճեմարանը լինելու է մի գիտական հիմնարկութիւն։ կից ունենալու է բարձրագոյն դպրոց, որ նպատակ է դնելու նպաստել Ռուսաստանի երկրագործութեան, արդիւնաբերութեան և ժողովրդական աշխատանքի միւս ճիւղերի զարգացմանը, նոյնպէս և արհեստների և տեխնիքական դպրոցների համար ուսուցիչներ պատրաստելու։ Ճեմարանը գտնվելու է երկրագործութեան գլխաւոր վարչութեան հսկողութեան տակ։

◆ «Բեկ»-ին, հաղորդում են, որ Պետրոգրադում օգ. 8-ին Օրուխովսկի գործարանում բանւոր Ա. Վահանեանը մահափորձ է կատարել ինժենէր Գուգօ Վիդանդի վրա, որ արձակել էր բանւորին գործից։ Վահանեանը եկել էր նրան խնդրելու, որ իրան նորից ընդունէ, բայց Վիդանդան մերժել է. բանւորը սղոցով հարուածներ է հասցնում ինժենէրի գլխին և պարանոցին, որից և նա մեռնում է։ Վահանեանը ձերբակալված է։

◆ Մոսկվայում փակվել է «Вечн. Из.» թերթը, որ հաղորդել է Դարդանէլի անկման մասին։

◆ Թերթերում տպված Մոսկվայի քաղաքապետի յայտարարութիւնը կոչ է անում ազգաբնակութեանը հարենասիրութիւն ցոյց տալ ոչ թէ փողոցային ցոյցերով, այլ՝ լուռ իրանց արիւնը թափող մեր հերոսների օգտին աշխատելով։

—

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎՐԱՑ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

◆ Վրաց Բարեգ. Ընկերութիւնը 500 ռ. ուղարկել է Բաթումի իր ճիւղին՝ շուշէթցիներին բաժանելու եգիպտացորենի հետ միասին։

◆ Վրաց ժողովրդի մէջ Գրագիտութիւն Տարածող Ընկերութիւնը ունի մօտ 3000 ռ. բաղկացած գրական մի համեստ ֆոնդ, որի տոկոսներից նպաստ է տրվում վրաց գրողներին։ Այդ ֆոնդը ինքնին շատ փոքր է, բայց անհրաժեշտ, ուստի նրան զօրեղացնելու նպատակով «Սախ. Փ.» լրագրում Գ. Բուրճուլաձէն առաջարկում է միացնել այդ ֆոնդին հանգուցեալ բանաստեղծ Վաժա-Փշավելէլի թաղման ժամանակ պակի փոխարէն և թաղման ծախքերը հոգալու նպատակով կոմիտէի անունով ուղարկված գումարների մնացորդը ևս ու այդ ֆոնդը անուանել Վաժա-Փշավելէլի անունով։

◆ «Սախ. Փ.» լրագրի թղթակիցը հաղորդում է, որ Դուշէթի գաւառում, բացի «գաբաղ» հիւանդութիւնից, անասունների մէջ տարածվել է մի ուրիշ տեսակ՝ ժողովրդին անյայտ հիւանդութիւն ևս, որը սարսափելի կոտորած է առաջ բերում եղջիւրաւոր անասունների մէջ, որոնց դիակների գարշահոտութիւնից բռնված են ամբողջ դաշտերը։ Հիւանդութիւնը երեք ժամվայ ընթացքում սպանում է անասուններին։

◆ Բիօն գետի վարարումից վնասված գիւղացիներից կազմված մի պատգամաւորութիւն է ներկայացել Քութայիսի նահանգապետին, որը խոստացել է, թէ աջակցութիւն և թէ վնասները պարզելու նպատակով ուղարկել ինժենէր մասնագէտ։

Խմբագիր-հրատարակիչ՝

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Թիֆլիսի ժամերով)

—

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է՝

№ 3 դէպի Բաթում 1 ժ. 45 ր. ցերեկ.
№ 4 » Բագու 7 ժ. 3 ր. երեկ.
№ 6 (արագ) » 12 ժ. 8 ր. ցերեկ.
№ 9 » Բաթում 8 ժ. 53 ր. երեկ.
» Ջուլֆա 8 ժ. 53 ր. երեկ.
» Բորժոմ 3 ժ. 20 ր. ցերեկ.

ԺԱՄԱՆՈՒՄ Է ԹԻՖԼԻՍ՝

№ 3 Բագուից — 12 ժ. 54 ր. ցերեկ.
№ 4 Բաթումից — 5 ժ. 55 ր. երեկ.
№ 5 Բագուից (արագ) 7 ժ. 41 ր. երեկ.
№ 10 Բաթումից — 9 ժ. 51 ր. առաւ.
Ջուլֆայից — 8 ժ. 11 ր. առաւ.
Բորժոմից — 7 ժ. 25 ր. առաւ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի

Հիմնված 1880 թ.

(Գուկիա, Զօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

«606»-ի եւ «914»-ի ներսրսկում բժշկական խորհրդակցումներամբ՝ առ. 11—12 ժ.

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան վենէրական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։
Բ. Դ. ԱԶԱՍԱՐԵԱՆ—9½—2 ժ. ներքին, ղեկային երեխայոց հիւանդութ. և ծանկահաս.։
Մ. Մ. ԹՆԵՐԱՄՕՎԻՉ—11—12 ժ. ականջի, կոկորդի քթի հիւանդութ.։
Ա. Գ. ԳԱՐԱԳԵՅՆԵԱՆ—12—1 ժ. երեչ. հինգշ. և շաբաթ. երեխայոց ներքին և հիւ. և ծաղկահաս.։
ԿՈՆ-Բ.ԺԻԶԿ ՅԷՐ-ԴԱՒԻԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։

ԵՐԵԿՈՆՆԵՐԸ

Մ. Մ. ԹՆԵՐԱՄՕՎԻՉ—6—7 ժ.
Վճարը 50 կ.։ Հրաւերները ձրի։ Համախորհրդի (կոնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

1. 0—138

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ

նախկին օգնականը Պետերբուրգի սիֆիլ.-վեներ. կլինիկայի։ Ընդունում է հիւանդներին յատկապէս միզասեռային, վեներ., սիֆիլիսային հիւանդութիւնն. առաւ. ժամը 10—11 և երեկ. ժ. 6—8. Սեմեոնովսկայա փող. № 18 (Զօրօնցովի արձանի մոտ)։ Բժշկի բնակարան. Սեմեոնովսկայա, № 16.

(Հ. ու. կ.) 1018. 100—70

ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

„Մշակի" խմբագրատունը վաճառվում են

հետեւեալ վիպական երկերը.

1) ԶԷՌԻԴ ՔՈՒՇԱՆ՝ վէպ Պարսկաստանի կեանքից, Շահրիարի . 1 ր. —
2) ԻՆՆՈՒՆ ԵՐԵՔԸ, մեծ վէպ Վ. Հիւգոյի, թարգմ. Ա. Սաֆարեանի . . . . . 1 ր. 50 կ.
3) ՈՒՐԱՆԻԱ, ատաղձագործ. վէպ. Կ. Ֆլամարիոնի, թարգմ. Հ. Առաքելեանի . . . . . 1 ր. 50 կ.
4) ՀԱՑՐԵՆԻ ՀՈՂԸ, վէպ Հաղբի Բօրդոյի, թարգ. Հ. Առաքելեանի — 60 կ.
5) ՏԱՆ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ, Շահրիարի . . . . . — 50 կ.
6) ՀԱՑՐԵՆԱԶՈՒՐԿ, Ե. Սպիրիի, թարգ. Իս. Յարութիւնեանի . — 50 կ.
7) ՔՍԱՆ ՎԷՊԿՆԵՐ, Գի դը Մոպասանի, թարգ. Հ. Առաքելեանի 1 ր. —
8) ՍԱԻԱՌՆՈՂ ՈԳԻՆ վէպ. Ց. Սօլովեանի . . . . . — 40 կ.

Նրանք, որոնք յիշեալ գրքերից միւսին կը պահանջեն մեղանից փողը կանխիկ վճարելով, կը ստանան 25% զեղչ և վճարապրհածախսը մեզ վրա։ Վերոգրեալ ճնճաղով պահանջողներին կը լինի միւսին 15%։

Հասցէն՝ Ред. газ. «Мшакъ», Тифлисъ.

(5) 0—4

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ

ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ

(ԼՕՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑ, ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)

կատարում է ամեն տեսակ տպարանական աշխատանքներ, այն է՝ տպագրում է լրագիրներ եւ ամսագիրներ, գրքեր, բրոշիւրներ, բլանկներ, աֆիշներ, ծրագիրներ, հարսանեկան հրաւիրատոմսեր, այցեքարտեր եւ այլն։

Ընդունվում են տպագրական պատուէրներ հետեւեալ լեզուներով՝ ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, արխագերէն և լեռնականների բարբառով։ Պատուէրները կատարվում են մաքուր, ճշդօրէն և չափաւոր գներով։ Ընդունվում են նաև շուտափոյթ կատարվելիք պատուէրներ առանձին պայմաններով։

Պատուիրողների ցանկութեան համաձայն, տպարանը պատուէրները կարող է կատարել տալ, կամ բրոշիւրներ շինել, ու այնու յանձնել։

ԿԱՄ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿ ԹՂԹԵՐ ՊՐԻՑՍ-ԿՈՒՐԱՆՏՍԻ ԳՆԵՐՈՎ։

Տելեֆոն № 67.

*) Հանգուցեալը «Մշակի» 40-ամեայ յոբելեանին Նոր-Բայազէտի կողմից պատգամաւոր էր ընտրված։

Типографія Канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.